

UOT 82-2; 316.37

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN İLYAS ƏFƏNDİYEV DRAMATURGIYASINA VERDİYİ ÖNƏM

Flora Kamran qızı Namazova
filologiya elmləri doktoru, dosent
Mingəçevir Dövlət Universiteti
flora.namazova@mdu.edu.az

Xülasə: XX əsr Azərbaycan dramaturgiyasında və teatr tarixində özünəməxsus dəsti-xətti ilə seçilən İlyas Əfəndiyev yaradıcılığında nəsr dili yeni və fərqli istiqamət almış, milli və bəşəri dəyərləri aşılacaq ruhda çiçəklənmişdir. Görkəmli yazıçı İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığına yüksək ehtiramını ifadə edən Ulu öndər Heydər Əliyev onun Azərbaycan ədəbiyyatında mövqeyi haqqında dəyərli fikirlər söyləmişdir. Bədii yaradıcılığa hekayə janrı ilə başlayan yazar qələmə aldığı əsərlərdə fərdi keyfiyyət və prinsipləri, bədii və estetik dəyərləri sənətkarlıqla, incəliklə sistemləşdirmişdir.

İlyas Əfəndiyevin çoxşaxəli və zəngin yaradıcılığını dram əsərləri, hekayələrlə məhdudlaşdırmaq düzgün olmazdı. Qələmə aldığı əsərlərdə istər mövzu aktuallığı, istərsə də həyatı lövhələr təbii, canlı təsvir edilmiş, tariximizin müxtəlif məqamlarını özünəməxsus formada açıb göstərməklə xalqın, oxucuların rəğbətini qazanmışdır.

Məqalədə İlyas Əfəndiyev yaradıcılığında yüksək sənətkarlıq, inandırıcılıq, səmimiyyətin nəinki hekayə və pyeslərdə, eləcə də publisistikasında elmiliklə obrazlılığın vəhdəti fonunda spesifikliyi ilə seçilməsindən bəhs olunur. “İlyas Əfəndiyev teatri” Azərbaycan teatr tarixində fəlsəfi və estetik cəhətləri, tarixi məqamları bədiiləşdirir, həmçinin əbəbi-bədii yaradıcılığının yeni bir mərhələsini özündə əks etdirir. Təbii, aydın, sadə dildə həyat hadisələrini ümumiləşdirən, oxucuların ixtiyarına verən İ.Əfəndiyev poetizmi aktuallığını bu gün də itirməmişdir.

Məqalədə 9 mart 2001-ci il tarixində “İlyas Əfəndiyevin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqqında” Ümummilli lider H.Əliyevin imzaladığı fərman yer alır.

Açar sözlər: yazıçıya ehtiram, görkəmli yazar, dram yaradıcılığı, teatr, ölməz sənət

“Azərbaycan yazıçıları əsrlər boyu dünya mədəniyyətini zənginləşdirən əsərləri ilə Azərbaycanın yüksək intellektual mülkünü və milli sərvətini yaratmışlar”. [1, s. 298]

XX əsr Azərbaycan dramaturgiyasında və teatr tarixində özünəməxsus dəsti-xətti ilə seçilən İlyas Əfəndiyev yaradıcılığında nəsr dili yeni və fərqli istiqamət almış, milli və bəşəri dəyərləri aşılacaq ruhda çiçəklənmişdir. Xüsusilə hekayə və romanlarında estetik zövqün özünəməxsus formada təzahürü buna əyani nümunədir. Bədii yaradıcılığa hekayə janrı ilə başlayan yazar qələmə aldığı əsərlərdə fərdi keyfiyyət və prinsipləri, bədii və estetik dəyərləri sənətkarlıqla, incəliklə sistemləşdirmişdir. “Bu gün də İlyas Əfəndiyev ədəbi irsi ona görə yaşarlıdır ki, o keçdiyi böyük yaradıcılıq axtarışlarında ilk hekayələrindən ən son xatirə romanlarına qədər öz qəhrəmanlarının mənəvi təkamülünün elə məqamlarını ümumiləşdirmişdir ki, cəmiyyət ilə şəxsiyyət arasındakı münasibətlərin aparıcı xüsusiyyətlərini əks etdirir”. [3, s. 7]

Görkəmli yazıçının yaradıcılığı müasirliyi, sənət meyarları, novatorluğu, təbiiliyi ilə həm ideya-estetik, həm mənəvi-əxlaqi, həm də elmi-nəzəri aktuallığını bu gün də qoruyub saxlamaqdadır. Sözsüz ki, dramaturqun əbəbi-bədii yaradıcılıq portreti bədii hədəfini cəmiyyətdəki nöqsan və problemlərin həlli yoluna yönəlmişdir.

Azərbaycan ədəbi mühitinə İlyas Əfəndiyev dramaturgiyasının gəlişi həm Cəfər Cabbarlı, həm də Səməd Vurğun yaradıcılığından sonra bu istiqamətdə yaranmış boşluğu tam doldurdu. Ədəbi-bədii mühitdə, teatr sənətində İlyas Əfəndiyev imzası, adı dramaturgiya ünvanına öz möhürünü vurdu. “İlyas Əfəndiyev teatri” Azərbaycan teatr tarixinə, yəni XX əsrin ikinci yarısına şərhəz və mübaliğəsiz həkk olundu.

Görkəmli yazıçı İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığına yüksək ehtiramını ifadə edən Ulu öndər Heydər Əliyev onun Azərbaycan ədəbiyyatında mövqeyi haqqında belə demişdir: “İlyas Əfəndiyev Azərbaycan teatrına çox böyük töhfələr veribdir, böyük xidmətlər göstəribdir, çox dəyərli əsərlər yaradıbdir, xidmətləri danılmazdır. İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığı başqa cəhətlərlə yanaşı, bir də ona görə əhəmiyyətlidir ki, o öz əsərlərində həm Azərbaycan xalqının tarixinin çox mühüm səhifələrini ədəbiyyat, teatr vasitəsilə bugünkü nəsillərə çatdırıbdır, həm də çox əsərlərində müasir həyatımızın müsbət və mənfi cəhətlərini gözəl təsvir edibdir. Beləliklə, həm xalqımızı tarixə hörmət bəsləməyə sövq etmişdir, eyni zamanda yaşadığımız zamanda mənəviyyat, əxlaq, insanlıq, Vətənə və millətə sədaqət ruhunu aşılamişdir. Hesab edirəm ki, xalqımız bu əsərlərdən çox bəhrələnmişdir”. [2, s. 157]

İlyas Əfəndiyev 1914-cü ildə Qaryagin (indiki Füzuli) rayonunda dünyaya gəlmişdir. Hələ kiçik yaşlarından anası Bilqeys xanımın onda kitablara, xüsusilə ədəbiyyata maraq oyatması İlyas Əfəndiyevin zəngin yaradıcılıq qələminə təkan vermişdir. O, orta təhsilini ikinci dərəcəli pedaqoji təmayüllü məktəbdə almış, 1933-cü ildə təhsilini əyani formada V.İ.Lenin adına API-nin ədəbiyyat fakültəsində davam etdirmişdir. Lakin daha sonra qiyabi formada həmin təhsil müəssisəsinin coğrafiya fakültəsində təhsil alaraq 1938-ci ildə bitirmişdir.

Müxtəlif vaxtlarda “Kommunist”, “Ədəbiyyat qəzeti”, “Yeni yol” qəzetlərində çalışmış yazıçının ilk mətbu əsəri 1938-ci ildə “Ədəbiyyat qəzeti”ndə dərc olunmuş “Buruqlar arasında” adlı очерkidir. 1939-cu ildə işıq üzü görmüş ilk hekayələr kitabı “Kənddən məktublar”, ilk hekayəsi isə “Berində ilk gecə” adlanır.

Mehdi Hüseynlə birgə 1943-cü ildə qələmə aldığı və 1944-cü ildə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında səhnələşdirilən “İntizar” pyesi yazarın teatr əməkdaşlığının əsasını qoymuş ilk dram əsəridir. Dramaturqun dram əsərləri estetik dəyərləri ehtiva edərək XX əsr Azərbaycan nəsrinin spesifik, parlaq, özünəməxsus cəhətləri ilə seçilən xüsusiyyətləri işıqlandırır. Olduqca təsirli vasitə sayılan teatr və kino xalqımızın dünyagörüşünün zənginləşməsində, tarixi keçmişimizlə təhrif edilmədən yaxından və əhatəli tanış olmaqda əvəzsiz rol oynayır. Qeyd etdiyimiz məqamlara yazarın dramaturgiyasında və fəaliyyətində birbaşa yer almasının şahidi oluruq.

İlyas Əfəndiyevin çoxşaxəli və zəngin yaradıcılığını dram əsərləri, hekayələrlə məhdudlaşdırmaq düzgün olmazdı. Dramaturqun yaradıcılığına vurğunluğunu xalq yazıçısı S.Rəhimov belə ifadə etmişdir: “Azərbaycan sovet ədəbiyyatının münbit zəminindən doğan İlyas Əfəndiyev yaradıcılığı rişələnən, getdikcə köklənən qoşa qardaş kimi qoşalıqda yaradıcılıqdır. Bu yaradıcılıq mahir dramaturqla istedadlı nasiri birləşdirib, birlikdə söykək-söykəyə qaldırır... İlyas dramaturgiyası onun nəsrinə, nəsrinə isə onun dramaturgiyasına dayaq durur, kömək göstərir. İlyasın dramaturgiyası da, nəsrinə də cazibədardır, ahəngdardır... Sən İlyas nəsrini oxuyursan, istər onun bir-birindən gözəl hekayəsi olsun, istərsə romanı, povesti olsun, heç birisi səni – oxucunu yormur...” [3, s. 37]

Görkəmli yazıçının zəngin dünyagörüşü, yaradıcı təfəkkürü очерklərində, məqalələrində, povestlərində, romanlarında yeni nəslin maariflənməsinə yönəlmişdir. 1958-ci ildə “Söyüdlü arx”, 1960-cı ildə “Körpüsalanlar”, 1963-cü ildə “Dağlar arxasında üç dost”, 1978-ci ildə “Sarıköynəklə Valehin nağılı”, 1980-ci ildə “Geriyə baxma, qoca”, 1981-ci ildə “Üçatılan” və s. romanları, 1948-ci ildə “Bahar suları”, 1954-cü ildə “Atayevlər ailəsi”, 1964-cü ildə “Sən həmişə mənəmləsən”, 1968-ci ildə “Unuda bilmirəm”, 1969-cu ildə “Məhv olmuş gündəliklər”, 1970-ci ildə “Mənim günahım”, 1971-ci ildə “Mahnı dağlarda qaldı”, 1981-ci ildə “Xurşudbanu Natəvan”, 1983-cü ildə “Büllur sarayda”, 1986-cı ildə “Şeyx Məhəmməd Xiyabani”, 1988-ci ildə “Bizim qərribə taleyimiz” və s. pyesləri ədəbiyyatımızın inciləritək milli teatrımızda əvəzolunmaz, yeni bir mərhələ sayılır.

Süni, real həyatdan kənar təsvir və xarici toqquşmalar, göstərmək xatirinə səhnələndirilmiş hadisələr İlyas Əfəndiyev dramaturgiyasına yaddır. O, hər zaman əsər qəhrəmanlarının həyata, cəmiyyətə münasibətini müxtəlif cəhətdən araşdırır, ilk baxışda önəmsiz görünən konflikt və münasibətləri genişləndirib fərqli aspektdən zənginləşdirərək təqdim edir.

Dramaturq müasirlərindən fərqli olaraq, yaradıcılığında ziyalı obrazlara və ziyalı mühitə geniş yer verir, gerçəkliyin bədii dərkini həyatdan götürülmüş real obraz fonunda zəngin mənəvi

keyfiyyət daşıyıcısına çevirirdi. Bu cəhətdən təsiredici mübahisə predmetinə çevrilən İlyas Əfəndiyev qəhrəmanları ədəbi aləmdə əks-səda yaradaraq zəngin daxili aləmləri ilə diqqət çəkmişdir. Əsərlərində oxucusunu arxasınca aparən dramatik gərginlik, eləcə də ardıcılıq ictimaiyyət tərəfindən bəyənilir və sevilirdi. Bu baxımdan xalq yazıçı İlyas Əfəndiyev qələmini yüksək qiymətləndirən Ulu öndər Heydər Əliyevin söylədiyi: “Xalqımız qarşısında öz borcunu, daha doğrusu öz missiyasını şərəflə yerinə yetirmişdir, xalqımıza, ədəbiyyatımıza, teatrımıza, mədəniyyətimizə çox böyük irs, böyük sərvətlər qoyub getmişdir. Güman edirəm ki, bu addımı xalqımız heç vaxt unutmayacaqdır” [2, s. 157] fikirləri xalqımızın keçmişi ilə bu gününü qovuşduran dəyərli xəzinədir.

Qələmə aldığı əsərlərdə istər mövzu aktuallığı, istərsə də həyatı lövhələr təbii, canlı təsvir edilmiş, tariximizin müxtəlif məqamlarını özünəməxsus formada açıb göstərməklə xalqın, oxucuların rəğbətini qazanmışdır. Beləliklə, xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin bədii irsinin əbədiləşdirilməsi diqqətdən kənar qalmamışdır.

“Ümummillə lider Heydər Əliyev dramaturq, xalq yazıçısı mərhum İlyas Əfəndiyevin layiq görüldüyü “Şöhrət” ordenini övladı Elçin Əfəndiyevə təqdim etmişdir”. [1, s. 400]

Fərqli janrlarda əsərlər qələmə alan görkəmli yazar roman yaradıcılığının mahiyyətini, əhəmiyyətini oxucuların ixtiyarına verərək xüsusilə tarixi romanların xalqın taleyində oynadığı rolunu yüksək dəyərləndirmişdir. Tarixi roman janrında yazdığı məsuliyyətli, zəhmətli, lazımlı və müsbət hadisə hesab edən yazıçı tariximizin ədəbiyyatda zəif əks olunduğundan gileylənmişdir. Dövrün tarixi hadisələrinə dərinləndirən bələd olmaq, hər incəliyi tarixçilər qədər həttə onlardan da artıq tədqiq və təhlil etmək, öyrənmək, duymaq, ona fərqli gözlə baxmaq bacarmağın vacibliyini vurğulamışdır.

Yalnız Azərbaycanda yox, ölkə hüdudlarında da Əfəndiyev yaradıcılığı səhnələri fəth etmiş, oxucu kütləsinin rəğbətini qazanmışdır. “İlyas müəllimin əsərləri hamı tərəfindən sevilir: istər bolqar, ərəb, çex, ingilis, istərsə də eston, rus, ukrayna, latış oxucusu olsun... Orta Asiyadan, Baltik sahillərindən, Uzaq Şərqdən və s. yerlərdən gəlmiş yüzlərlə məktubda oxucular onun qəhrəmanları ilə mübahisəyə girir, yazıçının laboratoriyası ilə maraqlanır, kimisi isə sadəcə ürək sözlərini, sevincini, kədərini müəllif ilə bölüşür.” [5]

İlyas Əfəndiyev yaradıcılığında yüksək sənətkarlıq, inandırıcılıq, səmimiyyət nəinki hekayə və pyeslərində, eləcə də publisistikasında elmiliklə obrazlılığın vəhdəti fonunda spesifikliyi ilə seçilir. Müasir və aktual hesab edilən İ.Əfəndiyevin bədii və publisistik irsi xalqımız və gələcək nəsillər üçün çox dəyərli mənəvi sərvətdir.

“İlyas Əfəndiyev teatri” Azərbaycan teatr tarixində fəlsəfi və estetik cəhətləri, tarixi məqamları bədiiləşdirir, həmçinin əbədi-bədii yaradıcılığının yeni bir mərhələsini özündə əks etdirir. Dramaturqun milli Azərbaycan teatri ilə ötən əsrin 40-cı illərindən başlayaraq çoxcəhətli fəaliyyəti, yaradıcılıq əməkdaşlığı əlli ildən çox bir müddəti əhatə edir. Bu illər ərzində görkəmli yazarın xüsusilə pyeslərinin hər biri səhnələşdirilmişdir. Onun dünyagörüşünün formalaşmasında Bakıdakı ədəbi mühit, xüsusilə çalışdığı Azərbaycan Dövlət Radio Komitəsinin, Bakı kinostudiyası, “Azərnəşr”dəki əbədi ictimai mühitinlə əlaqələrin təsiri az deyil. Geniş və çoxcəhətli yaradıcılıq yolu keçmiş sənətkar ədəbiyyatın müxtəlif janrlarında mükəmməl və sevilən sənət nümunələri yaratmağa nail olmuşdur.

Keçən əsrin altmışıncı illərində səhnəyə qədəm qoyan gənclərin formalaşmasında İ.Əfəndiyev dram məktəbinin xüsusi rolunu qeyd etmək lazımdır. Qaldırılan problemlərin aktual olması, sünilikdən uzaqlıq, real hiss və duyğuların təsviri İlyas Əfəndiyev qələminin özünəməxsusluğudur. Bu keyfiyyətlərinə görə yazarın yaradıcılıq yolu indi də oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılır, sevilir.

İlyas Əfəndiyevin 1971-ci ildə tarixi mövzuda yazdığı “Mahnı dağlarda qaldı” pyesi ilk dəfə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında səhnələşdirilmiş və “Qırmızı Əmək Bayrağı” ordeninə layiq görülmüşdür.

Milli müstəqillik, azadlıq mübarizəsinin ən incə məqamları “Mahnı dağlarda qaldı”, “Şeyx Məhəmməd Xiyabani”, “Xurşudbanu Natəvan”, “Hökmdar və qızı” və s. əsərlərdə yer almasında

yazarın ümdə məqsədi bəşəri nöqsanların aradan qaldırılmasına, milli xüsusiyyətlərin qorunub gələcək nəsillərə ötürülməsinə yönəlmişdir.

Tamaşa təqdim edildikdən sonra “Hökmdar və qızı” dramı barəsində Heydər Əliyevin söylədiyi “Ancaq bu əsərin ikinci tərəfi də var. Bir var ki, bizim tariximizi aydınlaşdırır, amma ikinci tərəfi bundan da əhəmiyyətlidir. Xalqımızda vətənpərvərlik yaradır, müstəqillik, milli azadlıq hissiyyatlarını beyinlərə həkk etdirir, xalqımızı bu istiqamətdə tərbiyələndirir və əsasən, gəncləri tərbiyələndirir. Əsərin bu baxımdan aktuallığı çox böyükdür,” [2, s. 160] dəyərli fikirlər onun tarixi əhəmiyyətini bir daha aktuallaşdırır.

Dramaturq Sovet illərindən fərqli olaraq, müsəqillik illərində toxuna bilmədiyi mövzulara həyat vermiş, həmçinin “Hacı Axundun cənnət bağı necə oldu” hekayəsi, “Dəlilər və ağıllılar”, “Tənha iydə ağacı” və s. dramları səhnələşdirilmiş, kitabları işıq üzü görmüşdür. İlk olaraq “Tənha iydə ağacı” dramı ilə ədəbiyyatımıza mühacirət mövzusunun gətirən müəllif o zaman üçün qadağan olunmuş Cənubi Azərbaycan mövzusunda əsərlər yazmaqdan çəkinməmişdir. Eyni zamanda 1990-cı ildə “Bizim qərribə taleyimiz”, “Sevgililərin cəhənnəmdə vüsalı” əsərləri ölkə xaricində – İstanbulda, Ankarada tamaşaya qoyulmuş, Türkiyə və yerli mətbuatda əhatəli şəkildə işıqlandırılmışdır.

“İ.Əfəndiyev ədəbi prosesi günün tələbi kimi qavramış və problemi həm elmi-nəzəri, həm də publisistik düşüncə əsasında dəyərləndirmişdir. Ədib zəmanəsi ilə nəfəs aldığından publisistikasında da çağırışçı və operativ olmuş, istəmişdir ki, bədii-publisistik fikrə yön və istiqamət versin. Bu baxımdan görmək çətin deyil ki, İlyas Əfəndiyev publisistik məqalələrində sənət və ədəbiyyat qayğıları ilə yanaşı, həm də zəmanəsi ilə həmsöhbət olmuşdur”. [6, s. 16]

Xalq yazıçısı İ.Əfəndiyev haqqında M.Arif, M.Hüseyn, M.Cəfər, M.İbrahimov, İ.Şıxlı, B.Vahabzadə, X.R.Ulutürk, B.Nəbiyev, S.Əsədullayev, F.Hüseynov, V.Osmanlı, V.Arzumanlı,

Y.Qarayev, C.Məmmədov və digər ədəbiyyatşünaslar, həmçinin R.Şahvələd, M.Rəşidov, M.Cavadova, Ə.Səfərova, M.Həmidulla, F.Kərimzadə, A.Babayev, T.Arazlı, M.Allahverdiyev və s. publisistlər, yazıçılar tərəfindən qiymətli fikirlər deyilmiş və dramaturqun yaradıcılığını əks etdirən monoqrafiya Y.Seyidov, Y.Qarayev, Y.İsmayılov, A.Salahova, Ə.Əfəndiyev tərəfindən qələmə alınmışdır.

İlyas Əfəndiyev bədii publisistikasının XX əsrdə araşdırılması Azərbaycan publisistikasının sürətli inkişafını, onun özünəməxsusluğunu elmi-nəzəri baxımdan ümumiləşdirmiş və zənginləşdirmişdir. Beləliklə, görkəmli xalq yazıçısı ilk məqalələrində təsvir etdiyi sadə zəhmət nümayəndələrinin ictimai fəallığını, həmçinin daxili və əxlaqi keyfiyyətlərini özünəməxsus şəkildə təsvir etmişdir.

1938-ci ildə “Buruqlar arasında”, 1939-cu ildə “Tikintinin adamları”, 1948-ci ildə “Gəray Əsədov kolxozu”, 1950-ci ildə “Gənc usta”, “Yeni kənd, yeni adamlar”, 1951-ci ildə “Əmək adamları”, “Fədakar neftçi”, 1952-ci ildə “Pambıq tarlalarında” və s. məqalələri buna nümunə göstərmək olar.

“İ.Əfəndiyev qələmə aldığı məqalələrində dramaturgiyanı müasirliyə səsləyir, S.Rəhmana, M.İbrahimova, M.Hüseynə, R.Rzaya və Ə.Məmmədxañlıya C.Cabbarlı dramaturgiyasından, onun özünəməxsus forma mükəmməlliyindən öyrənməyi tövsiyə edir, psixoloji dramın incəliklərini Şekspir, Osborn, Rasin, Mirzə Fətəli, Bekket, Anuy, Çexov və Haqverdiyevdən öyrənməyə çağırır”. [6, s. 23]

Təbii, aydın, sadə dildə həyat hadisələrini ümumiləşdirən, oxucuların ixtiyarına verən İ.Əfəndiyev poetizmi aktuallığını bu gün də itirməmişdir. “Xoşbəxt gələcək naminə mübarizə” ideyası yazarın yaradıcılığında xüsusilə bədii publisistikasında individuallığı ilə seçilir. Mükəmməl kompozisiya, axıcı, dolğun süjet onun əsərləri üçün əsas etalon sayılır.

Xalq yazıçısı, görkəmli sənətkar, publisist, dramaturq İ.Əfəndiyev 3 oktyabr 1996-cı ildə Bakı şəhərində dünyasını dəyişmiş və Fəxri xiyabanda dəfn edilmişdir.

Sevgi və ehtiram əlaməti olaraq yazarın xatirəsi əbədiləşdirilmiş, 7 cildə “Seçilmiş əsərləri” Ulu öndər Heydər Əliyevin sərəncamına əsasən nəşr edilmişdir. Eyni zamanda əsərlərinin

üçcildliyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı sərəncama əsasən işıq üzü görmüşdür.

Heydər Əliyev cənablarının müvafiq sərəncamına əsasən İ.Əfəndiyevin 80 illik yubileyi dövlət səviyyəsində təntənəli şəkildə qeyd edilmişdir.

9 mart 2001-ci il tarixində “İlyas Əfəndiyevin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqqında” Ümummilli lider H.Əliyevin imzaladığı fərmanla tanış olaq:

“1. Bakı Şəhər İcra hakimiyyəti Bakı şəhərinin küçələrindən birinə İlyas Əfəndiyevin adının verilməsini və yaşadığı binaya (Hüsü Hacıyev 19) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin tələbələri üçün İ.Əfəndiyev adına xüsusi təqaüd təsis etsin və orta məktəblərdən birinə onun adını versin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, İ.Əfəndiyevin əsərlərindən ibarət oncildliyin nəşrini təmin etsin;

- İlyas Əfəndiyevin “Hökmdar və qızı” əsəri əsasında iki seriyalı bədii filmin çəkilişini təmin etsin;

- Bu sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri təmin etsin”. [4]

Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyev xalq yazıçısı İ.Əfəndiyevin yaradıcılığına ehtiram əlaməti olaraq 2004-cü ildə dramaturqun 90 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır.

2008-ci ildə “Hökmdar və qızı” pyesi əsasında ekranlaşdırılan “Hökmdarın taleyi” adlı bədii filminin təqdimat mərasimi təşkil edilmişdir. Həmçinin Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev cənablarının 2014-cü il 16 yanvar tarixli “İlyas Əfəndiyevin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” sərəncamına əsasən Bakı şəhərində və bölgələrdə silsilə tədbirlər təşkil edilmişdir.

Azərbaycan dramaturgiyasında keçmişlə bu günü qovuşduran, çoxşaxəli və zəngin yaradıcılığı ilə oxucu rəğbəti qazanan İlyas Əfəndiyev öz missiyasını ləyaqətlə yerinə yetirmiş, özündən sonra “İlyas Əfəndiyev məktəbi” yaratmağa nail olmuşdur. Beləliklə, “tarixi mövzuların və müasiri olduğu ictimai gedişatın mahiyyətinə varanda İlyas Əfəndiyevin rəhbər tutduğu estetik prinsip özəlliyi fərdi başlanğıca yer verməsidir. Fərdin taleyini önə çəkməsi, bu fonda həyat hadisələrinin və tarixi gedişatın mahiyyətinə nüfuz etməsi İlyas Əfəndiyev sənətinin poetik sisteminin orijinallığını bir daha müəyyən etmiş olur”. [3, s. 11]

Xalq yazıçısının zəngin yaradıcılığına yüksək ehtiram, hörmət və diqqət həmişəyaşar sənətkarın, əlbəttə ki, fəlsəfi-bədii düşüncələrinin özünəməxsusluğu, individuallığından irəli gəlir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində/Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Katibliyi. -Bakı: Nurof, 2001. -K.1. -439 s.

2. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir: Çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar / Heydər Əliyev; bur.məs. R.Mehdiyev. - Bakı: Azərənəşr, 2004. -K.II. -432s.

3. İlyas Əfəndiyev: bibliografiya / tərt. G.Səfərəliyeva; red.və bur. məsul K.Tahirov; ön söz. müəl. Ş.Alışanlı; Azərbaycan Milli Kitabxanası. -Bakı, -2014. -512 s.

4. Kərimov, İ. Heydər Əliyev: sənət, sənətkarlar və sənətkarlıq haqqında / İnkilab Kərimov; - Bakı: Ulu, 2005.- 228 s.

5. Səmimiyyət yazıçının ürəyidir: [1982-ci ildə dramaturqun müsahibəsi] /İlyas Əfəndiyev; müsahibəni apardı F.Abbasov / 525-ci qəzet, -2014, -iyun, s. 7. [Elektron resurs] URL: <https://525.az/news/20874-semimiyyet-yazicinin-ureyidir>

6. Qasımova Y.N. İlyas Əfəndiyevin bədii publisistikası. Dərs vəsaiti. Bakı: ADPU-nəşriyyatı, 2017, 154 s.

7. [Elektron resurs] URL: <http://anl.az/el/emb/I.Efendiyev/pdf/serencam-09.03.2001.pdf>

THE IMPORTANCE ATTACHED BY A NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV DRAMATURGY OF ILYAS EFENDIEV

F.Namazova

doctor of phylological sciences, associate professor
Mingachevir State University

Abstract: *Ilyas Efendiyev is one of the creators of the lyrical-psychological style, as well as new characters in the 20th century of Azerbaijani literature, and he is a prominent figure in the history of theater and dramaturgy. Our national leader Haydar Aliyev, who always values art and artists, highly appreciated the creativity of playwright Ilyas Efendiyev.*

It would not be correct to limit the author's wide and varied creativity to stories and dramatic works. In the works written by him, both the actuality of the topic and life scenes are depicted naturally and vividly.

The article talks about the selection of high artistry, believability, and sincerity in the work of Ilyas Efendiyev not only in stories and plays, but also in his journalism, against the background of unity of science and imagery.

In the history of Azerbaijani theater, the philosophical and aesthetic aspects of "Ilyas Efendiyev Theater" form a new stage in the history of artistic thought and dramaturgy.

Ilyas Efendiyev's poetry, which summarizes life events in a natural way and conveys them to the reader in a simple and clear language, maintains its relevance even today.

The article contains the decree of national leader Haydar Aliyev on March 9, 2001 "On the perpetuation of the memory of Ilyas Efendiyev.

Keywords: *respect to the author, outstanding writer, drama creation, theatr, immortal art*

ЗНАЧЕНИЕ, ПРИДАВАЕМОЕ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫМ ЛИДЕРОМ ГЕЙДАРОМ АЛИЕВЫМ ДРАМАТУРГИИ ИЛЬЯСА ЭФЕНДИЕВА

Ф.К.Намазова

доктор наук по филологии, доцент
Мингячевирский государственный университет

Резюме: *Ильяс Эфендиев является одним из создателей лирико-психологического стиля, а также новых персонажей в азербайджанской литературе XX века, выдающейся личностью с уникальным набором линий в истории театра и драматургии. Наш общенациональный лидер Гейдар Алиев, всегда ценивший искусство и художников, высоко оценил творчество драматурга Ильяса Эфендиева.*

Было бы неправильно ограничивать широкое и разнообразное творчество автора рассказами и драматическими произведениями. В написанных им произведениях естественно и ярко изображены как актуальность темы так и жизненные сцены.

В статье творчество Ильяса Эфендиева характеризуется высоким артистизмом, правдоподобностью и искренностью не только в рассказах и пьесах, но и в его публицистике, основанной на единстве науки и образности, в его произведениях естественно и ярко изображены как актуальность тем так и жизненные сцены.

Философско-эстетические аспекты «Театра Ильяса Эфендиева» в истории азербайджанского театра составляют новый этап истории художественной мысли и драматургии. Поэзия Ильяса Эфендиева, естественно обобщающая жизненные события и доносящая их до читателя простым и понятным языком, сохраняет свою актуальность и сегодня.

В статье содержится указ общенационального лидера Гейдар Алиева от 9 марта 2001 года «Об увековечивании памяти Ильяса Эфендиева».

Ключевые слова: *респект автору, известный писатель, создание драмы, театр, бессмертное искусство*

Elmi redaktor: fil.e.d., prof. F.Cəlil

Çара təqdim edən redaktor: t.f.d., dos. N.Zeynalov

Daxil olub: 18.09.2023

Çара qəbul edilib: 25.09.2023